

Sprekende stenen

Stolpersteine in de Schilderswijk Groningen

Les 4 OB

Verzet

het verhaal van Reint Dijkema

Verzet

Reint Dijkema

In de Schilderswijk in Groningen zijn 263 mensen omgekomen door naziterreur. Voor bijna al deze mensen is een *Stolperstein* gelegd.

Een *Stolperstein* – in het Nederlands ‘struikelsteen’ – is een betonnen klinker waarop een messing plaatje van 10 x 10 centimeter is aangebracht. Op het messing plaatje staan de naam, geboorte- en overlijdensgegevens van een slachtoffer van het naziregime. De steen wordt geplaatst voor het laatste woonhuis van het slachtoffer.

De *Stolperstein* voor Jozef Israëlsstraat 16a is voor Reint Dijkema.

Het verhaal van Reint Dijkema

Reint Dijkema is de oudste van zeven kinderen in het gereformeerde gezin van Klaas Dijkema en Elske Catharina Riepma. Zijn vader is huisarts in Siddeburen. Als 18-jarige schrijft Reint zich in voor de studie medicijnen aan de Rijksuniversiteit Groningen en bij de protestantschristelijke studentenvereniging VERA.

Het gezin Dijkema verhuist in 1940 naar de Jozef Israëlsstraat 16a in Groningen, nadat vader door ziekte gedwongen is zijn praktijk te beëindigen; hij overlijdt in het voorjaar van 1942.

Ondertussen raakt het gezin Dijkema steeds meer betrokken bij het verzet. Reint doet mee als VERA in 1941 ondergronds gaat. Zijn studie raakt op de achtergrond en stopt helemaal in maart 1943 als hij weigert de loyaliteitsverklaring te tekenen. Bij de invoering van de Jodenster gaan Reint en zijn broer Albartus die demonstratief dragen.

Al snel worden ze opgepakt en ter heropvoeding naar het Straf- en Werkkamp Amersfoort gestuurd. Ze worden daar mishandeld en raken ondervoed. Na zes weken komen ze vrij, de moeder van Reints vriendin Ina Knottnerus vangt ze op. Deze ervaringen sterkt Reint in zijn verzetsacties. Zijn broer Piet steunt hem hierbij.

Verzet

Reint Dijkema

1 Gebruik het verhaal van Reint Dijkema

- a Waar kwam Reint Dijkema vandaan?
- b Wanneer kwam Reint in de Schilderswijk wonen?

2 Gebruik de tekst *Klasgenoten kiezen elk een kant*

Reint raakte betrokken bij het verzet. In de tekst staan verschillende voorbeelden van zijn verzetsdaden.

- a Hoe reageerden Reint en zijn broer toen de Joden een gele Jodenster moesten dragen?
- b Welk gevolg had deze daad?
- c Het gezin Dijkema raakte steeds meer betrokken bij het verzet. Waaruit blijkt dat ook Reints moeder meedeed?
- d Op 20 december 1943 kreeg Reint de opdracht om politieluitenant Elsinga te liquideren.
Leg uit:
 - wat liquideren is;
 - waarom deze politieluitenant geliquideerd moest worden.
- e Hoe reageerden de nazi's op deze verzetsdaad?

3 Gebruik de tekst *Grootste bonnenroof in bezettingstijd*

- a Wat werd er bij drukkerij Hoitsema gedrukt?
- b Leg uit waarom dit voor het verzet een belangrijk product was.
- c Verklaar waarom de overval op drukkerij Hoitsema uniek was in bezettingstijd.

4 Gebruik de tekst *Klasgenoten kiezen elk een kant en Grote Markt: het Scholtenshuis*

- a Wat ging er mis na de overval op drukkerij Hoitsema?
- b Door wie werd Reint gearresteerd?
- c Verklaar waarom Reint naar het Scholtenshuis op de Grote Markt werd gebracht.

5 Gebruik de tekst *Klasgenoten kiezen elk een kant*

Beschrijf in je eigen woorden wat er na zijn arrestatie met Reint gebeurd is.

6 Ga nu zelf op zoek

Op veel plaatsen in Nederland worden verzetsstrijders herdacht. Met een *Stolperstein*, zoals bij Reint Dijkema, maar soms ook met vermelding op een monument of een straatnaam.

Onderzoek of er in jouw woonplaats:

- een verzetsstrijder op een monument wordt genoemd *of*
- een straat is vernoemd naar een verzetsstrijder

Schrijf over deze verzetsstrijder een korte biografie (50 tot 100 woorden).

Klasgenoten kiezen elk een kant

Reint Dijkema

Verzetsman Reint Dijkema gaat onmiddellijk op weg om mensen te waarschuwen als hij hoort dat de Duitse inlichtingendienst meer weet van een ondergronds netwerk. In de binnenstad treft hij een oud-klasgenoot die de kant van de nazi's koos.

Reint Dijkema

Reint Dijkema is de oudste van zeven kinderen in het gereformeerde gezin van Klaas Dijkema en Elske Catharina Riepma. Zijn vader is huisarts in Siddeburen. Als 18-jarige schrijft Reint zich in voor de studie medicijnen aan de Rijksuniversiteit Groningen en bij de protestants-christelijke studentenvereniging VERA. Het gezin Dijkema verhuist in 1940 naar de Jozef Israëlsstraat 16a in Groningen, nadat vader door ziekte gedwongen is zijn praktijk te beëindigen; hij overlijdt in het voorjaar van 1942.

Ondertussen raakt het gezin Dijkema steeds meer betrokken bij het verzet. Reint doet mee als VERA in 1941 ondergronds gaat. Zijn studie raakt op de achtergrond en stopt helemaal in maart 1943 als hij weigert de loyaliteitsverklaring te tekenen. Bij de invoering van de Jodenster gaan Reint en zijn broer Albartus die demonstratief dragen. Al snel worden ze opgepakt en ter heropvoeding naar het Straf- en Werkkamp Amersfoort gestuurd. Ze worden daar mishandeld en raken ondervoed. Na zes weken komen ze vrij, de moeder van Reints vriendin Ina Knottnerus vangt ze op. Deze ervaringen sterkt Reint in zijn verzetsacties. Zijn broer Piet steunt hem hierbij.

Reint is op veel fronten actief, zoals voor de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO). Hij zet zich in om persoonsbewijzen en distributiebonnen te bemachtigen en

formeert samen met anderen de knokploeg KP Remco. De leden van de knokploeg verzamelen voertuigen, uniformen en wapens, waarvan een deel op de zolder bij mevrouw Dijkema ligt. Op 20 december 1943 krijgt Reint de opdracht politieluitenant Elsinga te liquideren. Hij is hoofd van de Bijzondere Recherche in Groningen, een felle antisemiet die jaagt op Joden en onderduikers. Het LO heeft besloten dat hij geliquideerd moet worden om hem te stoppen. Reint en Piet hebben grote aarzelingen bij de opdracht: iemand doden past niet bij hun gereformeerde geloof. Na overleg met andere verzetsmensen besluiten zij de liquidatie toch uit te voeren, op oudejaarsdag 1943. Direct daarna duiken ze onder. De Duitsers reageren furieus en voeren in de oudejaarsnacht represailles uit. Ze schieten zes mannen dood en brengen 36 personen als gijzelaar naar Kamp Vught. Beide broers hebben het moeilijk met het verwerken van de gevolgen van de aanslag. Op 17 mei slaat de verzetsgroep waarin Reint en zijn broers actief zijn een grote slag met de overval op drukkerij Hoitsema. Ze bemachtigen een recordaantal voedselbonnen. Vlak daarna krijgt Reint het signaal dat het niet pluis is in de stad. Door verraad krijgt de Sicherheitsdienst greep op een groot deel van het ondergrondse netwerk. Reint zorgt ervoor dat de wapens uit de Jozef Israëlsstraat worden weggehaald en gaat direct naar de stad om de mensen te waarschuwen. In de buurt van de Boteringestraat komt hij Jaap van der Sluis tegen, een oud-schoolgenoot en nu NSB-lid en politiemann. Hij komt van de Jozef Israëlsstraat, waar hij is geweest om Reint te arresteren. Met getrokken revolver sommeert hij Reint te blijven fietsen

Reint Dijkema

de bewaker neer, die later in het ziekenhuis overlijdt. Op 18 juni 1944 wordt Reint Dijkema naar Kamp Vught gebracht. Daar wordt hij op 22 augustus 1944 geëxecuteerd, samen met zijn mede-verzetsgenoten uit de wijk, Hessel van der Zee en Kornelis Kraal.

Reint Albartus Dijkema

Geboren: 20 mei 1920, Smilde.

Geëxecuteerd: 22 augustus 1944 in Kamp Vught

richting het Scholtenhuis op de Grote Markt. Reint weet zijn fiets zo te draaien dat ze tegen elkaar aanbotsen.

Over de precieze toedracht zijn twee versies: Reint rent in een doodlopend straatje of hij verstopt zich in een keldertje en wordt door een voorbijganger verraden. Feit is dat toevallig passerende Duitse soldaten hem op de vlucht neerschieten. Hij wordt gegrepen en gewond afgevoerd naar het Scholtenhuis.

In het Scholtenhuis ondergaat Reint verhoren en martelingen. Als zijn bewaker zijn geweer op het bureau legt, grijpt Reint het geweer en schiet

Grootste bonnenroof in bezettingstijd

De overval op drukkerij Hoitsema

In de loop van de oorlog zijn er steeds meer voedselbonnen nodig voor onderduikers. Het verzet pleegt daarom in het hele land overvallen op distributiekantoren. Een van de grootste klappers is de overval op drukkerij Hoitsema in de Tuinbouwstraat in Groningen.

Drukkerij Hoitsema is in de oorlog een filiaal van Enschede en zonen in Haarlem, de officiële landsdrukkerij. Verschillende bewoners van de Schilderswijk zijn bij deze overval betrokken, zoals drie broers Dijkema uit de Jozef Israëlsstraat, Hessel van der Zee van de Kraneweg, vader en zoon Minck uit diezelfde straat en Klaas Wigboldus uit de Herman Colleniusstraat.

Bij drukkerij Hoitsema is dag en nacht politiebewaking. De overval lukt dankzij de medewerking van politieagent Menno Pol. Hij tipt het verzet dat er op de dag voor Hemelvaart,

Drukkerij Hoitsema in de
Tuinbouwstraat.
Foto Beeldbank WO2 - NIOD

woensdag 17 mei 1944, veel te halen is. Pol heeft die avond als bewaker dienst, en meldt zijn collega's dat zijn dochter zijn vergeten brood komt brengen. Dan komt niet zij, maar een groep verzetsmensen binnen. Reint Dijkema houdt de bedrijfsleider onder schot. Zijn broer Klaas Simon staat op de uitkijk en broer Piet komt met een Chevrolet voorrijden. Klaas Wigboldus en anderen laden die auto tot de nok toe vol met bonnen. Via handlangers bij de politie gaan de gealarmeerde Duitsers in het noorden van de stad op zoek naar de overvallers. Die zijn via het zuiden op weg naar Dennenoord in Zuidlaren. Daar blijkt dat er 133.450 bonnen zijn buitgemaakt, de grootste opbrengst in de oorlog. Daarmee is het verzet er niet. De Duitsers brengen op alle resterende bonnen uit die reeks een rasterwerk aan, zodat de bonnen van de overval waardeloos worden. Maar het lukt het verzet dit rasterwerk na te maken. Koeriers gaan vervolgens op pad om duizenden onderduikers in het hele land via deze bonnen van eten te voorzien.

Politieagent Pol gaat na de overval met zijn hoofd in het verband met de ambulance van zuster Jo (Hessel van der Zee) van Groningen naar Apeldoorn voor een onderduikadres. Hij overleeft zo de oorlog.

Reint Dijkema, Hessel van der Zee en vader en zoon Minck worden drie weken na de overval na verraad opgepakt. Reint Dijkema en Hessel van der Zee worden doodgeschoten, Johannes en Willem Minck gaan beiden op transport naar Duitsland en overlijden daar. Klaas Wigboldus sterft in een vuurgevecht met de Duitsers bij de bevrijding van Groningen in april 1945.

GROTE MARKT: HET SCHOLTENHUIS

Het woonhuis van de Groningse fabrikantenfamilie Scholten aan de Grote Markt wordt in de oorlog hét symbool van de Duitse bezetting en terreur. Het is het hoofdkwartier van de Sicherheitsdienst en de Sicherheitspolizei. Hier worden verzetsstrijders verhoord en gemarteld, onder wie wijkgenoten **Reint Dijkema** en **Caspar Naber**. Om geen kameraden te verraden, maakt Caspar Naber hier een eind aan zijn leven door uit een raam te springen. De familie Scholten woont in die tijd in Villa Gelria, een ander woonhuis dat in hun bezit is. De bezetter betaalt hen huur voor het gebruik van hun huis aan de Grote Markt.

Het Scholtenhuis in 1941